

Spis treści

Przedmowa	17
1. Wstęp	19
<i>Jerzy Silberring</i>	
2. Krótka historia spektrometrii mas	23
<i>Marek Smoluch, Jerzy Silberring</i>	
3. Podstawowe pojęcia	27
4. Aparatura	33
4.1. Metody jonizacji	33
4.1.1. Jonizacja elektronami	33
<i>Piotr Suder, Anna Bodzoń-Kulakowska</i>	
4.1.1.1 Budowa źródła jonów typu EI	33
4.1.1.2. Wprowadzanie próbki	34
4.1.1.3. Derywatywacja	35
4.1.1.4. Zasada formowania jonów w źródle typu EI	35
4.1.1.5. Fragmentacja w źródle jonów typu EI	36
4.1.1.6. Podstawy interpretacji widm EI	37
4.1.2. Jonizacja chemiczna	56
<i>Anna Bodzoń-Kulakowska, Piotr Suder</i>	
4.1.2.1. Zasada działania	56
4.1.2.2. Jony o ładunku ujemnym	59
4.1.2.3. Jonizacja elektronami a jonizacja chemiczna	60
4.1.3. Techniki jonizacji pod ciśnieniem atmosferycznym (API)	61
4.1.3.1. Jonizacja chemiczna pod ciśnieniem atmosferycznym (APCI)	61
<i>Piotr Suder</i>	
4.1.3.2. Electrospray (ESI)	66
<i>Piotr Suder</i>	
4.1.3.3. Nanoelectrospray (nanoESI)	80
<i>Piotr Suder</i>	
4.1.3.4. <i>Desorption electrospray ionization</i> (DESI)	83
<i>Anna Bodzoń-Kulakowska</i>	
4.1.3.5. <i>Laser ablation electrospray ionization</i> (LAESI)	88
<i>Anna Bodzoń-Kulakowska</i>	

4.1.4.	Techniki oparte na jonizacji plazmą niskotemperaturową	90
	<i>Marek Smoluch</i>	
4.1.4.1.	<i>Direct Analysis in Real Time (DART)</i>	92
4.1.4.2.	<i>Flowing Atmospheric Pressure Afterglow (FAPA)</i>	95
4.1.4.3.	<i>Dielectric Barrier Discharge Ionization (DBDI)</i>	98
4.1.5.	Jonizacja/desorpcja laserowa wspomagana matrycą (MALDI)	101
	<i>Przemysław Mielczarek, Agnieszka Kraj, Jerzy Silberring</i>	
4.1.5.1.	Rola matrycy	103
4.1.5.2.	Interpretacja widm uzyskanych za pomocą jonizacji MALDI ...	103
4.1.5.3.	Jonizacja/desorpcja na porowatym krzemie (DIOS)	105
4.1.5.4.	Jonizacja/desorpcja z wykorzystaniem modyfikowanych powierzchni (SELDI)	106
4.1.5.5.	Jonizacja/desorpcja laserowa wspomagana nanostrukturami (NALDI)	107
4.1.6.	Jonizacja plazmą wzbudzoną indukcyjnie (ICP-MS)	108
	<i>Małgorzata Iwona Szyrkowska, Aleksandra Pawlaczyk</i>	
4.1.6.1.	Wprowadzenie	108
4.1.6.2.	Optyczna spektrometria emisyjna	110
4.1.6.3.	Plazma	110
4.1.6.4.	Mechanizm powstawania plazmy sprzężonej indukcyjnie (ICP)	112
4.1.6.5.	Sposoby obserwacji plazmy	112
4.1.6.6.	Wprowadzanie próbki do plazmy	113
4.1.6.7.	Proces nebulizacji próbki	113
4.1.6.8.	Proces wzbudzania plazmą sprzężoną indukcyjnie	114
4.1.6.9.	Pomiar metodą ICP-OES	115
4.1.6.10.	Pomiar metodą ICP-MS	116
4.1.6.11.	Interferencje	118
4.1.6.12.	Granica wykrywalności i precyzja metody	123
4.1.6.13.	Analizatory w spektrometrach ICP-MS	124
4.1.7.	Spektrometria mas jonów wtórnych z analizatorem czasu przelotu (TOF-SIMS)	126
	<i>Małgorzata Iwona Szyrkowska, Jacek Rogowski</i>	
4.1.7.1.	Zasada działania metody TOF-SIMS	127
4.1.7.2.	Proces rozpylania powierzchni próbki (ang. <i>sputtering process</i>)	128
4.1.7.3.	Jonizacja (powstawanie jonów wtórnych)	129
4.1.7.4.	Budowa spektrometru TOF-SIMS	129
4.1.7.5.	Możliwości analiz TOF-SIMS	130
4.1.7.6.	Przykłady badań metodą TOF-SIMS, interpretacja wyników ...	131
4.2.	Analizatory	142
4.2.1.	Analizator czasu przelotu (TOF)	142
	<i>Anna Bodzoń-Kulakowska, Anna Bierczyńska-Krzysik</i>	
4.2.1.1.	Zasada działania analizatora typu TOF	143
4.2.1.2.	Liniowy tryb pracy analizatora TOF	145

4.2.1.3.	Rozrzut energii kinetycznej dla jonów o tej samej masie	146
4.2.1.4.	Opóźniona ekstrakcja jonów	147
4.2.1.5.	Tryb pracy z odbiciem.....	149
4.2.1.6.	Analizator ortogonalny (ang. <i>orthogonal acceleration TOF analyzer</i>).....	150
4.2.1.7.	Podsumowanie.....	151
4.2.2.	Analizator ruchliwości jonów (IM).....	152
	<i>Anna Bodzoń-Kulakowska</i>	
4.2.2.1.	Zasada działania analizatora IM	152
4.2.2.2.	<i>Drift time IMS</i>	153
4.2.2.3.	FAMIS (ang. <i>high-field asymmetric waveform ion mobility spectrometer</i>).....	153
4.2.2.4.	TWIG (ang. <i>travelling wave ion guides</i>)	155
4.2.2.5.	Widmo IM	156
4.2.2.6.	Zastosowania	157
4.2.3.	Analizator kwadrupolowy (Q)	157
	<i>Anna Bodzoń-Kulakowska</i>	
4.2.3.1.	Budowa i zasada działania analizatora kwadrupolowego	157
4.2.3.2.	Zachowanie się jonu wewnątrz kwadrupola.....	160
4.2.3.3.	Zmiany U i V , czyli jak tworzy się widmo.....	162
4.2.3.4.	Od czego zależą parametry widma?.....	162
4.2.3.5.	Zastosowania analizatorów kwadrupolowych	163
4.2.3.6.	Kwadrupole, heksapole i oktapole jako elementy ogniskujące (ang. <i>ion guides</i>).....	164
4.2.4.	Pałapka jonowa (IT).....	165
	<i>Anna Bodzoń-Kulakowska</i>	
4.2.4.1.	Budowa i zasada działania pałapki jonowej.....	165
4.2.4.2.	Jak jony zachowują się w pałapce?.....	166
4.2.4.3.	Analiza jonów	167
4.2.4.4.	Tryb selektywnej destabilizacji jonów (ang. <i>mass selective instability mode</i>).....	167
4.2.4.5.	Tryb opróżniania pałapki przy częstotliwości rezonansowej (ang. <i>resonant ejection mode</i>)	169
4.2.4.6.	Tryb selektywnej destabilizacji jonów z modulacją osiową (ang. <i>axial modulation</i>)	170
4.2.4.7.	Tryb rezonansów nieliniowych (ang. <i>nonlinear resonances</i>)...	171
4.2.4.8.	Liniowa pałapka jonowa	171
4.2.4.9.	Zastosowania	172
4.2.5.	Analizator cyklotronowy (ICR)	173
	<i>Piotr Stefanowicz, Zbigniew Szewczuk</i>	
4.2.5.1.	Częstotliwość cyklotronowa.....	174
4.2.5.2.	Zasada działania spektrometrów mas ICR	175
4.2.5.3.	Wprowadzanie jonów do komory	176
4.2.5.4.	Płytki pałapkujące	176
4.2.5.5.	Płytki wzbudzające.....	176

4.2.5.6.	Płytki detekcyjne i transformacja Fouriera.....	177
4.2.5.7.	Właściwości FT-ICR jako analizatora <i>m/z</i>	180
4.2.6.	Analizator typu Orbitrap	182
	<i>Piotr Stefanowicz, Zbigniew Szewczuk</i>	
4.2.6.1.	Zasada działania, historia, podstawy fizyczne.....	182
4.2.6.2.	Budowa i schemat Orbitrapu	182
4.2.6.3.	Ruch ładunków w analizatorze mas	183
4.2.6.4.	Właściwości Orbitrapu jako analizatora <i>m/z</i>	184
4.2.6.5.	Zastosowania proteomiczne i analityczne Orbitrapu	185
4.2.7.	Spektrometry mas z sektorem magnetycznym i elektrostatycznym (B i E).....	186
	<i>Anna Bodzoń-Kulakowska</i>	
4.2.7.1.	Zasada działania analizatora magnetycznego (B)	187
4.2.7.2.	Sektor elektrostatyczny (E)	189
4.2.7.3.	Spektrometry mas z sektorami: elektrostatycznym i magnetycznym	191
4.3.	Detektory jonów.....	192
	<i>Piotr Suder</i>	
4.3.1.	Powielacz elektronowy	193
4.3.2.	Detektor mikrokanalikowy.....	193
4.3.3.	Detektory typu Medipix/Timepix.....	194
4.3.4.	Detekcja w analizatorach ICR i Orbitrap	196
5.	Metody połączone.....	198
5.1.	Chromatografia gazowa w połączeniu ze spektrometrią mas (GC-MS).....	198
	<i>Anna Drabik, Agnieszka Kraj</i>	
5.1.1.	Podstawy chromatografii gazowej	198
5.1.2.	Modyfikacje chemiczne (derywatywacja).....	202
5.1.3.	Dwuwymiarowa chromatografia gazowa.....	205
5.2.	Chromatografia cieczowa w połączeniu ze spektrometrią mas (LC-MS).....	207
5.2.1.	Podstawy chromatografii cieczowej.....	207
5.2.2.	Detekcja w chromatografii cieczowej	209
5.2.3.	Rodzaje kolumn chromatograficznych.....	211
5.2.3.1.	Chromatografia w układzie odwróconych faz (ang. <i>reversed phase</i> , RP).....	214
5.2.3.2.	Chromatografia w normalnym układzie faz (ang. <i>normal phase</i> , NP).....	215
5.2.3.3.	Chromatografia jonowymienna (ang. <i>strong cation exchange SCX, weak cation exchange WCX, weak anion exchange WAX i strong anion exchange SAX</i>)	216
5.2.3.4.	Chromatografia par jonowych (ang. <i>ion pair chromatography</i> , IPC)	217
5.2.3.5.	Chromatografia powinowactwa (ang. <i>affinity chromatography</i> , AC)	218
5.2.3.6.	Sączenie molekularne (ang. <i>size exclusion chromatography</i> , SEC).....	219

5.2.3.7.	Chromatografia chiralna (ang. <i>chiral chromatography</i>)	219
5.2.3.8.	Kolumny monolityczne (ang. <i>monolithic columns</i>)	220
5.2.3.9.	Chromatografia oddziaływań hydrofilowych (ang. <i>hydrophilic interaction liquid chromatography</i> , HILIC).....	220
5.2.3.10.	Ultrawysokosprawna chromatografia cieczowa (ang. <i>ultra high performance liquid chromatography</i> , UHPLC).....	220
5.2.3.11.	Wielowymiarowa chromatografia cieczowa (ang. <i>multi-dimensional liquid chromatography</i> , <i>coupled-column chromatography</i>)	221
5.3.	Elektroforeza kapilarna w połączeniu ze spektrometrią mas (CE-MS)	222
	<i>Przemysław Mielczarek, Jerzy Silberring</i>	
5.3.1.	Podstawy teoretyczne	222
5.3.2.	Rodzaje technik elektroforetycznych	224
5.3.3.	Elektroforeza kapilarna połączona z jonizacją typu electrospray	225
5.3.3.1.	Połączenie z przepływem osłonowym (ang. <i>sheath flow interface</i>).....	225
5.3.3.2.	Połączenie bez przepływu cieczy osłonowej (ang. <i>sheathless interface</i>)	226
5.3.3.3.	Połączenie z kontaktem w cieczy (ang. <i>liquid junction interface</i>)	227
5.3.4.	Jonizacja laserowa wspomagana matrycą w połączeniu z elektroforezą kapilarną	228
5.3.4.1.	Off-line CE-MALDI-TOF	228
5.3.4.2.	Direct CE-MALDI-TOF	229
5.3.4.3.	Bezpośrednie połączenie CE-MALDI-TOF (ang. <i>on-line CE-MALDI-TOF</i>)	230
5.3.5.	Podsumowanie	230
6.	Metody obrazowania powierzchni	232
	<i>Anna Bodzoń-Kulakowska</i>	
6.1.	Techniki analityczne.....	234
6.1.1.	SIMS.....	234
6.1.2.	MALDI-IMS	234
6.1.3.	DESI	236
6.2.	Analiza skrawków tkanek za pomocą technik MSI	236
6.3.	Analiza pojedynczych komórek i hodowli komórkowych za pomocą technik MSI.....	238
6.4.	Przykłady analiz z użyciem technik MSI.....	239
6.5.	Łączenie różnych technik obrazowania	241
6.6.	Podsumowanie	242
7.	Tandemowa spektrometria mas	244
	<i>Piotr Suder, Marek Noga</i>	
7.1.	Zasada działania	244
7.2.	Strategie eksperymentów MS/MS	246
7.2.1.	Fragmentacja rozdzielona w przestrzeni	246

7.2.2.	Fragmentacja rozdzielona w czasie.....	247
7.2.3.	Fragmentacja wielokrotna.....	248
7.3.	Techniki fragmentacji.....	249
7.3.1.	Dysocjacja zderzeniowa (CID).....	250
7.3.2.	Wysokoenergetyczna dysocjacja zderzeniowa (HCD).....	250
7.3.3.	Technika PQD.....	251
7.3.4.	Rozpad z wychwytem elektronu (ECD).....	252
7.3.5.	Rozpad z przeniesieniem elektronu (ETD).....	252
7.3.6.	Rozpad z oderwaniem elektronu (EDD).....	254
7.3.7.	Rozpad anionów z przeniesieniem elektronu (NETD).....	254
7.3.8.	Fotodysocjacja wywołana promieniowaniem podczerwonym (IRMPD).....	255
7.3.9.	Fotodysocjacja wywołana energią termiczną (BIRD).....	255
7.3.10.	Rozpad jonów metastabilnych.....	255
7.3.11.	Dysocjacja indukowana kolizją z powierzchnią (SID).....	256
7.3.12.	Rozpad indukowany odległym ładunkiem.....	256
7.3.13.	Fragmentacja wspomagana chemicznie (CAF).....	257
7.3.14.	Reakcja przeniesienia protonu (PTR) jako technika towarzysząca fragmentacji ETD.....	257
7.4.	Praktyczne aspekty fragmentacji w typowych spektrometrach masowych.....	258
7.4.1.	Fragmentacja w źródle jonów.....	258
7.4.2.	Fragmentacja w potrójnym kwadrupolu.....	259
7.4.3.	Pułapki jonów.....	262
7.4.4.	Analizatory czasu przelotu.....	264
7.4.5.	Połączone analizatory czasu przelotu (tzw. TOF-TOF).....	265
7.4.6.	Instrumenty hybrydowe.....	266
7.4.7.	Instrumenty z analizatorem typu Orbitrap.....	267
7.5.	Zastosowania w naukach biologicznych.....	267
7.6.	Fragmentacja typu SWATH.....	270
8.	Wysokorozdzielcza spektrometria mas.....	273
	<i>Zbigniew Szewczuk, Piotr Stefanowicz</i>	
8.1.	Zastosowania.....	274
9.	Analiza wielowymiarowego zbioru danych uzyskanego na podstawie widm masowych.....	281
	<i>Aleksandra Pawlaczek, Paulina Chęsy, Małgorzata Iwona Szykowska, Andrzej Parczewski</i>	
9.1.	Metody chemometryczne pomocne przy wizualizacji podobieństwa między próbkami.....	281
9.2.	Zastosowanie wybranych metod chemometrycznych na przykładzie analizy porównawczej aerozoli do nosa pochodzących od różnych producentów.....	283
9.2.1.	Opis badanych próbek.....	283
9.2.2.	Metodyka badań.....	284
9.2.3.	Interpretacja uzyskanych wyników.....	284
9.2.4.	Wnioski i podsumowanie.....	288

10. Przykłady zastosowań spektrometrii mas	291
10.1. Proteomika.....	291
<i>Anna Drabik, Tomasz Dyląg, Joanna Ner-Kluza</i>	
10.1.1. Strategia <i>top-down</i>	292
10.1.2. Strategia <i>bottom-up</i>	293
10.1.3. Strategia <i>shotgun</i>	293
10.1.4. Podstawy sekwencjonowania peptydów.....	293
10.1.5. Sekwencjonowanie <i>de novo</i>	295
10.1.6. Analiza ilościowa w proteomice.....	296
10.1.6.1. Odczynniki iTRAQ.....	297
10.1.6.2. ICAT.....	299
10.1.6.3. SILAC.....	301
10.1.6.4. SILAM.....	303
10.1.6.5. MCAT.....	303
10.1.6.6. Techniki <i>label-free</i>	304
10.2. Spektrometria mas jako narzędzie stosowane w kryminalistyce i w przeciwdziałaniu terroryzmowi.....	305
<i>Anna Drabik, Piotr Suder</i>	
10.3. Ochrona środowiska.....	312
<i>Piotr Suder</i>	
10.4. Metabolomika.....	317
<i>Grzegorz Schroeder, Piotr Młynarz, Michał Ciborowski</i>	
10.4.1. Biomarkery chorób.....	318
10.4.2. Metabolom mikroorganizmów.....	322
10.4.3. Żywnościomika.....	323
10.5. Badania kosmosu.....	325
<i>Anna Drabik, Piotr Suder</i>	
10.5.1. Badania eksploracyjne.....	325
10.5.2. Monitoring warunków życia.....	327
10.6. Datowanie izotopowe.....	328
<i>Anna Drabik, Piotr Suder</i>	
10.7. Miniaturyzacja w spektrometrii mas.....	330
<i>Marek Smoluch</i>	
11. Internetowe bazy danych	334
11.1. Literaturowe bazy danych.....	334
11.2. Czasopisma naukowe.....	335
11.3. Bioinformatyczne bazy danych.....	336
11.3.1. Białkowe bazy danych.....	336
11.3.2. Bazy struktur i funkcji białek.....	337
11.3.3. Inne bazy danych.....	337
11.3.4. Narzędzia bioinformatyczne.....	337
12. Dodatki	339
12.1. Jednostki ciśnienia.....	339
12.2. Najczęściej występujące fragmenty w jonizacji elektronami (EI).....	339
12.3. Produkty autolizy trypsyny.....	343

12.4. Enzymy stosowane w analizie białek	344
12.5. Masy cząsteczkowe i struktury reszt aminokwasowych występujących w białkach	345
12.6. Masy cząsteczkowe i struktury reszt aminokwasów niebiałkowych.....	347
12.7. Masy wybranych monosacharydów i ich pochodnych	349
12.8. Analiza próbki zanieczyszczonej keratynami	350
Wykaz skrótów	353
Indeks rzeczowy	357